Ho Litteratur zur Logik 275

Mehr weniger erschöpfende Darstellungen. Mill. Sigwart II.
Wundt, Ueberweg. Tauf v. J. B. Mayer. Erdmann. Zimmermann. Drobisch.
Hofler Meinong. | ~~Nach Qualität~~: Liard. Lipps. –
Schuppe, Stöckl, Gutberlet. Engl. in großer Zahl.

Für Urteilslehre: Brentano Psychologie v. emp. Stdpt 74. – Hillebrand Die neuen Theorieen der Kateg. Schlüsse. Vorstellung: Kerry: Über Anschauung und psych. Verarbeitung Vierteljahrschrift für wftl. Philosophie. – Marty Über subjektive Satzung das Verh. von Log. zur Gram.

Bolzano.

http://rcin.org.pl/ifis/

Bibliografia . 276
Zapiski do mowy stowarz

Streszczenie wykładów Logiki.
Kurs zimowy 1898/9.

Wstęp

1. Przez logikę rozumimy naukę filozoficzną o prawdziwości ~~sąd~~ sądów . 2. Logika należy do tzw. ogólnych nauk filozoficznych; jest zaś nauką ogólną dlatego , że ~~do~~ warunków prawdziwości sądów , przez logikę podawanych , obowiązują wszystkie inne nauki , zmierzające właśnie do zdobywania sądów prawdziwych w poszczególnych gałęziach wiedzy . 3. Logika jest dalej nauką teoretyczno-praktyczną , tj. nauką , której jednolitość polega na tem , iż wszystkie jej twierdzenia do jednego ściągają się celu , mianowicie do wynajdywania sposobów i sformułowania przepisów , przy pomocy których można najskuteczniej ochronić się w myśleniu od błędu i osiągnąć prawdę . Nazywając nakoniec logikę nauką formalną , chcemy powiedzieć , że określa ona warunki prawdziwości ~~wszystkich~~ sądów ile możności nie zależnie od rodzaju przedmiotów , których sądy się tyczą ; z drugiej strony zaznaczamy ten formalny charakter logiki dla odgraniczenia jej zadań od zadań teoryi poznania , ~~która~~ zawsze opierających się na założeniach metafizycznych , od których logika zupełnie jest wolną . 4. Gruntowna znajomość logiki ułatwia nam rozróżnienie prawdy i fałszu zarówno w życiu jak w nauce zwłaszcza w wypadkach zawiłych i wątpliwych ; ~~nie trzeba jednak przeceniać~~ nadto przedstawia logika jak każda nauka interes ściśle teoretyczny , ~~badając~~ a interes ten jest tem większy , ile że prawda , będąca przedmiotem logiki , jest jednym z najszczytniejszych ideałów ludzkości .

Literatura do Logiki .

A. Polska.

Kremer. Logika .

http://rcin.org.pl/ifis/

214

Część pierwsza. Psychologia sadów.

Rozdział pierwszy : O istocie sadów .

1. Myśl i mowa . Stosunek myślenia do mówienia wymaga rozbioru na wstępie do rozstrząsań logicznych , gdyż od sposobu zapatrywania się na ten stosunek zależy zakres , w jakim logik wobec ścisłej łączności zachodzącej miedzy mówieniem a myśleniem niektórzy uczeni jak np. Prantl przemawiają za oparciem badań logicznych na podstawach jezykowych . Względy metodologiczne wymagają tedy , aby zdać sobie sprawe ze stosunku mowy do myśli w ogólnych przynajmniej zarysmch przed przystąpieniem do właściwego przedmiotu logiki . Istnieje trojaki pogląd na wspomniany stosunek : A Myślenie i mówienie jest w istocie rzeczy jednem i tem samem . /platon/ Pogląd ten nie liczy sie jednak ztaktami . iż można mówić nie myśląć o tem co sie mówi i że można myśleć nieumiejąc nawet nieznając nawet wyrazów potrzebnych do wypowiedzenia swych myśli . B. Inni . nie idąc tak daleko , twierdzą że miedzy mowieniem a myśleniem zachodzi zupełna zgodność , kompletny paralelizm . Przeciw temu świadczy jednak istnienie wyrazów izwrotów dwuznacznych i synonimicznych g C. Trzeci nakoniec i jedynie słuszny pogląd na stosunek myśli do mowy wiązi w wyrazach mowy znaki zmysłowo dostrzegalne myśli , jak najściślej z nią skojarzone . Wskutek tego Ponieważ system znaków tych czyli mowa ludzka nie jest doskonałym narzędziem wyrażania myśli , przeto nie można w badaniach logicznych na nim polegać chociaż uwzględnienie właściwości mowy nieraz ważne usługi oddać może logice . - Aby ułatwić sobie ograniczenie tego , co należy

http://rcin.org.pl/ifis/

do mowy . od tego co należń do myśli , dobrze jest przestrzegać następującej terminologii i zapamiętać sobie związane z nią pojęcia . W tym celu rozróżniamy dwa znaczenia wyrazu myśleć : Wyraz ten posia znac oznacza bowiem zarówno przedstawienia tj wyobrażenia i pojęcia jak sądy . Wyrazy mowy , służące jako znaki przedstawień nazywaja sie wyrazami kategorematycznemi albo imionami ; wyraz zdania , służące jako znaki sądów nazywają się powiedzeniami . Każde imie spełnia jako znak przedstawienia trojaka funkcye l.Powiadamia otoczenie , że wymawiający imie człowiek przedstawia sobie coś . 2. ~~Powiadamia otoczenie o tem , co sobie owa osoba przedstawia~~ /Jest to tgzw. znaczenie wyrazu/ 3. Wymienia przedmiot , ~~który owa osoba sobie przedstawia~~ /przez przedmiot rozumimy w naukach filozoficznych wszystko , hokolwiek możemy sobie w jakikolwiek sposób prhedstawić g /

2. Allogen. i idiogen. teorye sądów .

Allogenetycznemi nazywamy te torye sądu , które sprowadzają go do przedstawień i upatrują jego istotę w łączenie lub rozłączaniu , zestawianiu , kombinowaniu wyobrażeń lub pojęć . Idiogenetycznemi natomiast są teorye , które w sądach uznają zjawiska psychiczne sui generis , ~~nie dające się do innych sprowadzić~~. Teorye idiogenetyczne zyskały dziś przewagę nad allogenetycznemi , które wynikły z zawisłości rozstrząsay logicznych od właściwości mowy b Doświadczenie wewnętr ne uczy nas bowiem , żE często zestaw amy kombinujemy itd przedstawienia , nie wydając wcale sądu . Wedle teoryj idiogen. istotą sądu jest przekonanie , nie dające się sprowadzić do żadnych innych zjawisk psychiczny h ; zachodzi jendak między teoryami idiogen. różnica ~~co do tego , czy przekonanie , a zatem sąd zjawia się w umy-~~

http://rcin.org.pl/mis/

wedle jednych na to , by powstał w umyśle sąd , muszą w nim być obecne conajmniej dwa przedstawienia /Mill , Ueberweg , Sigwart wedle drugich Brentano wystarcza jedno przedstawienie . Kwestyę rozstrzyga na korzyść tych drugich uwzględnienie pewników dwuch 1. Uznając rzeczywistość całości , uznajemy z koniecznośći także rzeczywistość części tej całości 2. Nieuznając rzeczywistości całości , nie musimy tem samem nieuznawać rzechywistości jej części . Porównując znaczenie tych pewników dla sądów takich jak Bóg istnieje i Dziecko płacze oraz Nie ma ducha bráz nie kaszle , przekonyw my się , że istotnie trzeba w zasadzie tylko jednego przedstawienia , by módz wydać sąd.

3. Akt : treść i przedmiot sądu . Ogólne charakterystyka sądu.

Przekonanie , będące istotą sądu . nazywamy aktem , czynnością wydawania sądu . /Trzeba odróżniać wydawanie od wypowiedzenia sądu/. To , do czego sąd się odnosi , a co musimy ~~sobie~~ , chcąc wydać sąd przedstawiać równocześnie zapomocą jenego lub kilku przedstawień , nazywamy przedmiotem sądu . Przedmiotowość zaś , istnienie , rzeczywistość , odbywanie się itp. , którą w sądzie uznajemy lub której , gdy sąd jest przeczący , zaprzeczamy , nazywamy treścią sądu . ~~Mniemanie , jakoby każdy sąd opierał się na przynajmniej dwóch przedstawieniach , powstało po części właśnie z nieodróżniania treści i przedmiotu sądu.~~ Pojęcie istnienia ~~bowiem~~ zaczerpane jest w drodze abstrakcyi z samego sądu , nie można więc twierdzić , jakoby sąd , uznający istnienie czegokolwiek , powstawał dopiero na podstawie połączenia pojęcia istnienia z innem pojęciem . Każdy sąd da się symbolicznie przedstawić w ten sposób : ± P, gdzie plus i minus oznaczają czynność sądzenia /twierdzącą i przeczącą/ ,

http://rcin.org.pl/ifis/

280

P oznacza przedmiot , podczas gdy treść jako zawsze ta sama pozos staje bez osobnego oznaczenia . W ogóle można sąd scharakteryso wać jako zjawisko psychiczne , ~~zawierające pr~~ posiadające ce- chę prawdziwości lub mylności w ściśłem tych słów znaczeniu , a uznające rzeczywistość lub ~~nierz~~ przeczące rzeczywistości przed miotu /przedmiotów / przedstawionego . Wynika stąd , że przedmio tem sądu może być tylko to , co sobie przedotawiamy , i to jest prawdziwy stosunek sądów do przedstawień .

Rozdział drugi. O rodzajach sądów.

1. Główne typy powiedzeń. Powiedzenia tj zdania wyrażające sądy dzielimy na dwie grupy: takie , które wyrażają sąd jeden i takie które wyrażają więcej sądów. Do grupy pierwszej należą : 1. Pow. egzystencyalne, nieosobowe czyli bezpodmiotowe i relacyonalne. Do grupy drugiej należą: Pow.egzystencyalno-relacyonalne czyli mieszane, niektóre zdania warunkowe , zdania rozjemcze.Tutaj nale hą też zdania składające się z kilku zdań , z których każde wyra- ża sąd. Z analizy głównych typów powiedzeń wynika następujący sto sunek między ~~główn~~ zasadniczemi częściami powiedzeń i zasadnicze mi czynnikami sądów. ~~Treść pozostaje zwykle~~ Akt sądzenia znaj- duje swój wyraz najczęściej w końcówce trybu oznajmującego czasow ników , temat czasownika taksamo jak podmiot i orzeczenia służą ~~prawie zawsze~~ zwykle do wyrażania przedmiotu sądu. Czasem jedynie temat czasowni ka wyraża treść sądu. - Różnica między podmiotem a orzeczeniem nie ma żadnego logicznegoznaczenia z wyjątkiem wypmdków , kiedy przed- miotem sądu jest stosunek nie odwracalny. Łącznik jest dwuznacznym gdyż służy zarówno w zdaniach

http://rcin.org.pl/ifis/

abowiem służy zarówno za wyraz treści i aktu sądów egzystencyalnych jak mieszanych. /~~a zatem sądów prostych i złożonych~~/. Powiedzenia , zawierające czas przeszły lub przyszły nie stanowią osobnego rodzaju ~~powiedzeń a tem mniej sądów~~ ; przeszłość i przyszłość bowiem nie należy do treści , lez do przedmiotu sądów na równi z jakąkolwiek inną jego determinacyą .

2. Sądy pojedyncze i złożone.

Złożonem nazywa się sąd , który da się rozłożyv na kilka sądów w ten sposób od siebie zawisłych , że wydając jeden z nich , nie można nie wydać innych. Tą zależnością różnią się sądy , wchodzące w skład sądu złozonego od sądów od siebie niezależnych lecz ze względu na zwięzłość wyrażania się wypowiedzanych w ~~jdn~~ jednem złożonem zdaniu. Do sądów złożonych ~~nabh nab~~ należą np. sądy zawarte w powiedzeniach mieszanych , w zdaniach rozjemczych a każde wnioskowanie jest również sądem złożonym. Sądy niedające się w powyżej wskazany sposób rozłożyć , nazywamy sądami prostymi.

3. Podział sądów wedle przedmiotów .

Jako najdawniejszy podział sądów wedle przedmiotów można uważać podział wynikający z rozróżnienia poszczególnych kategoryi dokonanego przez Arystotelesa . W filozofii dzieli się ogół przedmiotów ~~a zatem i sądy~~ na trzy ~~wielkie~~ grupy : 1. ~~Osoby~~ , Istoty żyjące i rzeczy ~~odpowiadające arystotelesowskiej kategoryi jestestw ousiai.~~ 2. Ich własności stany czynności 3. Zachodzące między czemkolwiek stosunki. Sądy , których przedmiotem jest stosunek , można dzielić dalej na sądy ~~stwierdzających ogólne za~~ chodzenie stosunku dalej na sądy , których przedmiotem jest

http://icin.org.pl/ifis/

Stosunek tożsamości , równości , różności podobieństwa , stosunki przestrzenne , współistnienia cech , zgodności i niezgodności , koniecznego związku , związku przyczynowego , stosunku warunku do rzeczy uwarunkowanej , środka do celu , części do całości rzeczy do jej własności, gatunku do rodzaju , znaku do rzeczy oznaczonej. (Niektóre z tych stosunków są odwracalne , inne nie). Wśród przedmiotów sądów zasługują ze stanowiska logicznego na szczególną uwagę same sądy. Wydajemy bowiem często sądy o sądach bądź to wydanych bądź też pozedstawionych tylko. Do tego rodzaju sądów należą także pośrednio wszystkie sądy , których przedmiotem jest stosunek zachodzącypomiędy prawdziwością innych sądów a zatem wszelkie wnioskowanie.

4. Sądy o prawach i o faktach.

Prawami w znaczeniu logicznem nazywamy sądy , których przedmiotem jest stosunek koniecznego związku. Związki te dotyczą albo koniecznego współistnienia pewnych cech , własności itp. albo koniecznego następstwa pewnych zjawisk. Konieczność , do stwierdzenia której wystarczy przedstawić sobie przedmioty , konieczność tedy- wynikająca z rozważania pojęć przedmiotów między któremi zachodzi- nazywamy koniecznością logiczną czyli aprjoryczną. Prawa ,których ona jest przedmiotem , nazywają się tak samo. Konieczność , której istnienia przypuszczamy jedynie na podstawie stałego związku pewnych przedmiotów , nazywamy koniecznością fizyczną czyli aposteryoryczną a prawa , w których ją wyrażamy , są prawami przyrody , prmwami psychologicznemi , socyologicznemi itp.To, co się jakiemuś prawu sprzeciwia , jesnt niemożliwem . Niemożliwość tak samo jak konieczność jest albo logiczną / absurdem/ albo fizyczną

http://rcin.org.pl/ifis/

283

Prawom czyli sądom , których przedmiotem jest konieczność , przeciwstawiamy wszystkie inne sądy jako sądy o faktach. Taki podział sądów odpowiada podziałowi tradycyjnemu na sądy apodyktyczne i asertoryczne, do których dodawano jeszcze jako osobną grupę sądł problematyczne , tj . sądy których przedmiotem jest możliwość.

5. Sądy pewne i prawdopodobne . Wojciech

Prawdopodobieństwo w swem znaczeniu pierwotnem jest właónością sądów przedstawionych , o których nie wiemy czy byłyby prawdziwe czy iłszywe w razie , gdybyśmy je wydali . Jeżeli kilka takich sądów przedstawionych wchodzi w skład zdania rozjemczego ,(tak iż wiemy , że jeden z nich w razie wydania go byłyby prawdziwym , ale nie wiemy , który to właśnie wśród szeregu sądów przedstawionych ,) wtedy możemy prawdopobieństwo każdego z nich oznaczyć ilościowo. ~~Sto~~ Mianowicie każdy z tych sądów przedstawionych odnosi się to jakiego przedmiotu ;(~~przedmiot ten~~) prawdziwym zaś będzie ten sąd przedstawiony , którego przedmiot istnieje / lub , jeżeli chodzi o sąd przeczący , którego przedmiot nie istnieje/.Im więcej jest przedmiotów , o których nie wiemy , czy istnieją czy nie , im więcej jest tedy także że sądów , o których nie wiemy , czy są prawdziwe lub nie , tem mniejsze jest prawdopobieństwokażdego z tych sądów , pozostaje ono tedy w odwrotnym stosunku do ilości przedmiotów , okjętych wszystkimi przedstawionemi sądami razem wziętemi . Im zaś większa jest ilość przedmiotów , których istnienie uczyniłoby dany sąd przedstawiony prawdziwym , tem większe jest prawdopodobieństwo tego sądu. Wyrażamy tewy stopień prawdopobieństwa sądu przedstawionego za pomocą ułamku , którego ~~licznik~~ mianownik wskazuje ilość wszysgkich przedmiotów sądami przedstawionemi objętych /t.zw. przedmiotów czyli wypadków

http://rcin.org.pl/ifis/

w równej mierze czyli jednakowo możliwych / a którego licznik wska
zuje ilość przedmiotqw , których istnienie uczyniłoby sąd ten praw
dziwym /przedmioty chyli wypadki sprzyjające sc. prawdzie danego s
sądu./ W życiu potocznem ~~nazywamy~~mówimy zwykle nie o prawdopobień
sądów przedstawionych , lecz o prawdopobieństwie przedmiotów , uhń
używając wyrazu w znaczeniu pochodnem , przenośnem . A nazywamy
prawdopodobnemi przedmioty , których prawdop. logiczne wynosi więc
cej jak 1/2 , przedmioty , których prawdop. wynosi 12 1/2 nazywamy
wątpliwemi , przedmioty, których prawdop. wynosi mniej jak 1/2 naz
zywamy ~~wątpliwemi~~ . - Zastosowanie pojęcie prawdopodobieństwa ~~nie~~
jest ograniczone ani czasowemi czynnikam ani też jest możliwe wzglę
dem przedmiotó wszelkiego rodzaju , zarówno teraźniejszych , jak m
minionych i przyszłych . - Pewnemi nazywamy sądy , o których wie-
my że są prawdziwe . Pewność można pojąć jako najwyższy stopień
prawdopobieństwa : chociaż ściśle mówiąc pewność jest przeciwień-
stwem prawdopodobieństwa . Liczebnym jej wyrazem jest jednostka.
Od pewności tak określonej należ odróżnić pewność fizyczną , któ-
rej wyrazem jest 1- l[illegible]nieskończoność i pewność moralną tj. prawdo-
podobieństwo tak wielkie , iż wystarcza do kierowania się niem w
życiu praktycznem. Pojęcie pewności należy odróhniać od pojęcia
koniechności , pojęcie prawdopobieństwa od pojęcia fakt! w znacze-
niu paragrafu poprzedniego .

http://rcin.org.pl/ifis/

285

Część druga O sprawdzaniu sądów danych.

Uwaga wstępna .Sądy , które logika bada ze względu na ich prawdziwość , albo nam są dane , albo przez nas samych urobione. Sądy mogą nam być dane w dwojaki sposób : jedne z nich powstają w nas na mocy naszej organizacyi psychofizycznej , inne bywają nam podawane przez nasze otoczenie tj. przez innych ludzi . Badaniem prawdziwości czyli sprawdzaniem sądów danych zajmuje się druga część logika , podczas gdy część trzecia zwana heurystyką określa warunki i sposoby urabiania sądów prawdziwych.

Rozdział pierwszy. Sądy bezpośrednio oczywiste.

1. Pojęcie oczywistości.

Oczywistością na evidentia nazywamy tę właściwość niektórych sądów prawdziwych , która sprawia , że my sądy te jako prawdziwe poznajemy i przyjmujemy. Oczywistość jest jakgdyby znakiem prawdziwości sądów. Jest ona dwojaką : bezpośrednią i pośrednią. Sąd jest bezpośrednio oczywistym , jeżeli prawdziwość jego pozajemy na podstawie samego rozważania wyobrażeń lub pojęć tych przedmiotów , do których sąd się odnosi ; oczywistość jest pośrednią , jeżeli ona wynika dopiero z pewnego stosunku , w którym d ny sąd pozostaje do sądów innych. Sądy zatem , które nie są bezpośrednio oczywiste , których prawdziwość niejest tedy nie jako od razu widoczna , trzeba uczynić oczywistymi pośrednio , łącząc je w pewień sposób z sądami innemi czyli dowodząc , uzasadniając je. - Sądy , które nie są ani bezpośrednio oczywistymi ani też nie dają się pośrednio uczynić oczywistymi , nazywamy sądami nieoczywistymi . Mogą one być prawdziwe lub fałszywe. Sądam

http://rcin.org.pl/ifis/

286

nieoczywistem są : 1. Wszystkie sądy przyjęte jedynie na podstawie powagi cudzej , czyli sądy przyjęte na wiarę . 2.Wszystkie sądy składające się na akt spostrzeżenia zmysłowego. 3. Wszystkie sądy powstające w nas ~~w następstwie i~~ pod wpływem uczuć. 4. Sądy wywołane kojarzeniem jak np. przedwczesne uogólnienia.

2. Główne rodzaje sądów bezpośrednio oczywistych.

Bezpośrednio oczywistymi są : 1- . Sądy twierdzące ~~uznające~~ których przedmiotem są nasze własne zjawiska psychiczne. 2. Sądy zaprzeczające tożsamości dwóch przedmiotów. 3. Sądy stwierdzające stosunek logicznej konieczności albo niemożliwości. 4. Sądy stwierdzające stosunek logicznej możliwości. - Każdy zatem sąd , który bywa nam dany jako bezpośrednio oczywisty musi należeć do jednej zwymienionych kategoryi ; jeżeli nie należy do żadnej z nich , sąd ten może być w najlepszym razie tylko pośrednio oczywistymb .

3. Prawa myślenia .

Prawami myślenia nazywamy te sądy bezp. oczywiste , na których się operamy wykazując pośrednią oczywistość sądów. Są to: 1. Prawo sprzeczności opiewające że z dwóch sprzecznych sądów jeden musi być fałszywym / sądami sprzecznemi są takie , które mają ten sam prhedmiot ale odmienną jakość./. 2. Prawo wyłączonego środka . Brzmi ono : Z dwóch sądów sprzecznych jeden musi być prawdziwy.

3. Prawo dostatecznej racyi . Prawu temu bywa nadawane dwojakie znaczenie przepisu , iż dla sądów niebędących bezpośrednio oczywistymi trzeba podać dostateczną racyą aby stały się pośrednio oczywistymi . Zwykle i w ścisłem znaczeniu wzięte prawo orzeka : Jeżeli dwa sądy pozostają do siebie w stosunku racyi dostatecznej do następstwa , wtedy z prawdziwością racyi dana jest prawdziwość na-

stawia się Rościerem

http://rcin.org.pl/ifis/

stępstwa , z mylnością racyi dana jest mylność następstwa. Racyami nazywamy przytem te sądy na których opieramy się wykazując pośrednio oczywistość innych sądów ; te inne sądy zowią się następstwami . Stosunek racyi do następstwa należy odróżnić od stosunku przyczyny do skutku. Pozorne wyjątki od prawa dostatecznej racyi powstają wtedy , jeżeli jakaś racya nie jest naprawdę dostateczn.

4. Wszystkie t.zw. pewniki wnioskowania , tj. sądy bezpośrednio oczywiste , stwierdzające między dwoma sądami stosunek racyi do następstwa. Np. Kto oznaje istnienie całości złożonej z pewnych części , musi też uznać istnienie każdej części . Albo : Co jest prawdą o pednym rodzaju przedmiotów , hrawdą jest także o każdym przedmiocie do tego rodzaju należącym.

Wszystkie prawa myślenia należą do kategoryi trzeciej lub czwarte sądów bezpośrednio oczywistych. Wyliczane często na pierwszym miejscu prawo tożsamości jest tylko innem sformułowaniem prawa sprzeczności.

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/